

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş: 28.03.2017 ✓ Accepted/Kabul: 08.05.2017

DOI: 10.5505/pausbed.2017.39205

GİRESUN-ARETIAS/KHALKERİTİS ADASI KAZILARI SERAMİK BULUNTULARI

Ertekin M. DOKSANALTI*,Makbule EKİCİ**

Özet

Doğu Pontus Bölgesindeki tek ada yerleşimi olan Giresun-Aretias/Khalkeritis Adası'nda 2011 yılında yapılan kazı çalışmaları sırasında, adanın merkezinde yar alan ve 9.- 11. yüzyıla tarihlendirilen ana kilisesi (Katholikon) ortaya çıkartılmıştır. Kilise Helenistik döneme ait bir tapınağın üstüne ve kısmen bu tapınağın naos duvarlarının bir bölüsmünü temel alarak inşa edilmiştir. Kilisenin zemin seviyesi altında zemini mozaik kaplı, Roma İmparatorluk ya da geç Antik Dönem yapısı bulunurken, en alt seviyede Helenistik Döneme ait tapınağın temel taşları bulunmaktadır. Kilise temelleri altında bulunan, Arkaik Dönem İonia kase parçası, Klasik Attik Siyah Glazürlü kantharos, kase ve balık tabaklarına ait parçalar Ada'nın Arkaik ve Klasik Dönemden itibaren iskan edildiğinin en önemli verileridir. Attik Siyah Glazürlü Helenistik kase parçaları Batı Anadolu kökenli Helenistik Gri Üretimli/Greyware kase ve tabak parçaları, yerel ya da Pontik Kırmızı Astarlı/Pontic Red Slipware kase parçaları Ada'nın Roma İmparatorluk dönemine dek kesintisiz iskanını göstermektedir. Bu çalışmada kazılar sırasında yüzeyde ya da kilise zemin seviyesi altında bulunan Arkaik, Klasik, Geç Helenistik ve Erken Roma İmparatorluk Dönemlerine tarihlendirilen seramik kaplara ait parçalar üretim yerleri ve tiplerine göre incelenerek sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Pontus, Giresun-Aretias/Khalkeritis Adası, Kerasous, Helenistik Seramik, Helenistik Gri Seramik, Knidos Gri Seramik, Pontik Kırmızı Astarlı Seramik

THE CERAMIC FINDINGS FROM GİRESUN-ARETIAS/KHALKERİTİS ISLAND EXCAVATIONS

Abstract

During the excavations of 2011 on Giresun-Aretias/Khalkeritis Island which is the only island settlement in Eastern Pontus Region, the major church (Katholikon) located in the centre of the island and dated to the 9th-11th century was discovered. The church was built above a temple from the Hellenistic period using some parts of the naos walls of this temple as its foundation. While there is a Roman Empire or a Late Ancient Period structure below the ground level of the church with its floor paved with mosaics, there are the foundation stones of a Hellenistic temple at the lowest level. Pieces of Classical Attic Black-Glazed kantharos, bowls and fish-plates found below the foundation of the church are important data indicating habitation on the island since Archaic- Late Classical period. Pieces of Attic Black-Glazed Hellenistic bowls, Western Anatolia originated Hellenistic Greyware bowls and plates, and Local or Pontic Red Slipware bowls show the continuous settlement on the island until the Roman Imperial. In this study pieces of ceramic ware found on the surface or below the ground level of the church, and dated to the Archaic, Classical, Hellenistic and Roman Imperial Periods have been analyzed and presented in regard to their places of production and types.

Keywords: Black Sea, Pontus, Giresun-Aretias/Khalkeritis Island, Kerasous, Hellenistic Ceramic, Black-Glazed Ware, Hellenistic Greyware, Knidian Greyware, Pontic Red Slip Ware

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, KONYA.

e-posta: ertekin96@selcuk.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, GAZİANTEP.

e-posta: makbule.ekici@gmail.com

Giresun Adası, Doğu Pontus bölgesinin önemli Grek koloni yerleşimlerinden biri olan Kerasous (modern Giresun) kentinin 1.7 km. açığında yer almaktadır¹. Bu küçük ada Antik kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre, Klasik ve Helenistik Dönemde 'Aretias', Roma İmparatorluk Döneminde ise 'Khalkeritis Adası' (Plinius, Naturalis Historia, VI.13.32) olarak adlandırılmıştır². Ada'nın iskanı ve kullanım süreci, hemen karşısında bulunduğu, Kerasous kenti ile ilişkilidir. Kayalık topografyasına bağlı olarak adadaki yerleşim alanı oldukça sınırlıdır. Buna karşın Doğu Karadeniz ve Kafkas rotasında stratejik bir noktada yer alması, küçük bir liman ve demirleme alanına sahip olması nedeniyle Arkaik Dönemden, Geç Antik Çağ ve Orta Çağın sonlarına dek yerleşime sahne olmuştur. Ada üzerinde son yıllarda yapılan Arkeolojik araştırmalar³ ve kazılar⁴ bu tespiti doğrular niteliktedir. Adadaki yerleşim ve yerleşimin niteliği ile ilgili Antik ve Orta Çağ kaynakları oldukça değerli bilgiler sunmaktadır⁵. Gerek arkeolojik veriler⁶ gerek edebi metinler ve Orta Çağ arşiv kayıtları (Panaretos, Chronika, 40. 76. 24) adadaki yerleşimin başlangıcından itibaren dinsel nitelikli olduğunu göstermektedir.

Günümüzde ada üzerinde görülen kalıntıların büyük çoğunluğu Orta Çağ yerleşimine aittir. Bununla birlikte araştırmalarımızda tespit ettiğimiz liman alanı, açık hava/kaya kültü ile alakalı basamaklı altar ve sunu çukurları Arkaik-Helenistik yerleşimi göstermektedir. Bunun dışında kazı çalışmaları sırasında elde edilen seramik buluntular⁷, Arkaik Dönemden itibaren adada yerleşimin var olduğunu göstermektedir.

Ada'da 2011 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında adanın merkezinde yer alan ve Eleousa ya da Aziz Phokas'a (Panaretos, Chronika, 40; 76; 24)⁸ adanmış manastır kompleksinin 9.- 11. yüzyıla tarihlendirilen ana kilisesi (Katholikon) açığa çıkartılmıştır⁹ (Fig. 1). Kilise, Helenistik döneme ait bir tapınağın üstüne ve kısmen bu tapınağın naos duvarlarının bir bölümünü temel olarak inşa edilmiştir¹⁰.

Seramik buluntuların büyük çoğunluğunu Orta Çağ günlük kullanım ve depolama kapları meydana getirmektedir. Bunun dışında Bizans sırlı seramik kaplarına ve özellikle 11.- 12.yüzyıl 'Zeuxippus Ware' kaplarına ait tabak, kase parçaları bulunmuştur. Kilise zemin seviyesi ve temelleri altında bulunan Attik Siyah Glazürlü kase, kantharos ve balık tabaklarına ait parçalar Ada'nın geç Klasik Dönemden itibaren iskan edildiğinin en önemli verileridir. Yerleşimin devamlılığını ve Helenistik dönem iskânını göstermesi açısından yine Kilise zemin seviyesi altında bulunan Helenistik Attik Siyah Glazürlü ve Helenistik Gri Üretimli/Greyware kase, tabak gibi kaplara ait parçalar önemli bulgulardır. Çalışmalar sırasında zemin seviyesi altında bulunan ve M.Ö. 6.yüzyıla ait Gri Üretimli/Greyware gri-siyah astarlı bir İonia skyphos parçası, adada ve Giresun bölgesindeki en erken buluntudur. Antik kaynaklar, edebi metinler dışında bu parça adadaki yerleşimin Arkaik döneme dek indiğini gösteren ilk verilerden birisidir.

¹ Bu makale, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 28.11.2011 tarih ve 135917 sayılı izni ile "Giresun İli ve İlçeleri ile Giresun Adası Yüzeysel Araştırması" kapsamında hazırlanmıştır. Çalışma ve makale Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü, "Giresun Kıyıları ve Giresun Adası Arkeolojik Sualtı ve Yüzeysel Araştırması" başlıklı ve 10401068 numaralı proje ile desteklenmiştir.

² Adanın antik dönem isimlendirilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için: Doksanaltı vd., 2011a: 146.

³ Bryer ve Winfield, 1985: 133- 134; Doksanaltı vd., 2011a: 145- 154; Doksanaltı ve Mimiroğlu, 2011: 85- 101.

⁴ Giresun Adası'nda ilk kez 2011 yılında, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Giresun Müze Müdürlüğü başkanlığında ve Selçuk Üniversitesi'nin katılımı ile bilimsel kazı çalışması gerçekleştirilmiştir: Doksanaltı vd., 2011b: 163- 184.

⁵ Ada ile ilgili antik kaynakların ifadeleri ve bu ifadelerin değerlendirilmeleri: Doksanaltı vd., 2011a: 146; Doksanaltı ve Mimiroğlu, 2011: 87.

⁶ Doksanaltı ve Mimiroğlu, 2011: 89, 95- 99, figür 9, 12; Doksanaltı vd., 2011b:167- 168, figür 4, 6, 9.

⁷ Doksanaltı vd., 2011b: 170, figür 22; Doksanaltı ve Aslan, 2012: figür 18- 20.

⁸ Cuinet, 1882: 75- 76; Bryer ve Winfield, 1985: 131, dipnot 63.

⁹ Doksanaltı vd., 2011b: 163- 168.

¹⁰ Doksanaltı vd., 2011b: 164, 168, figür 4, 6, 9.

Seramik Buluntular

Kilise kazısı sırasında gerek kilisenin temel seviyesi altında gerekse yüzey buluntusu olarak az sayıda Klasik, Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemi ince ve günlük kullanım kaplarına ait parçalar bulunmuştur. Tüm ya da tüme yakın bir seramik kap bulunamamıştır. Ancak az sayıda ve küçük parçalar halinde de olsa bunların çeşitliliği, nitelikleri ve form repertuarı, Klasik ve Helenistik Dönemler için Karadeniz'deki bu küçük ada ile Batı Anadolu merkezleri ve Atina arasındaki ilişkiyi kısmen de olsa göstermektedir. İonia skyphos parçası Karadeniz ve Batı Anadolu İonia bölgesi ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. Parçaların büyük bir bölümü herhangi bir stratigrafi ya da tabakalaşma olmaksızın dağınık olarak M.S. 11. yüzyıl kilisesinin zemin seviyesinin altında bulunmuştur.

Tablo 1- Giresun Adası Seramik Buluntu Grupları

	Cins	Grup/Orijin	Dönem	Miktar ¹¹
1-	Siyah Glazürlü	Attik Siyah Glazürlü	M.Ö.4.- 2.yy	11 (+12)
		Diğer Siyah Glazürlü (Pergamon?)	M.Ö.3.- 2.yy	3
2-	Gri Üretimli/Greyware	İonia Gri Grup	M.Ö. 6.yy	1
		Mikalı Üretim/ <i>Micaceous fabric</i> (Asia Minor?)	M.Ö. 2.- 1.yy	8 (+19)
		Knidos Gri Üretimli/ Knidian Greyware	M.Ö. 2.- 1.yy	3 (+4)
		Diğer Gri Üretimli	M.Ö. 2.- 1.yy	3 (+5)
3-	<i>Colour-Coated Ware</i>	Rodos/Rhodian Family?	M.Ö. 2.- 1.yy	2
4-	Kırmızı Astarlı/Red Slip Ware	Yerel ya da Pontik Kırmızı Astarlı <i>Local or Pontic (?) Red Slipware</i>	M.Ö. 2.- 1.yy	4 (+15)
		Doğu Sigillata A/ <i>Eastern Sigillata A</i>	M.Ö. 2.- 1.yy	4 (+5)

1.SİYAH GLAZÜRLÜ

1.1.Attik Siyah Glazürlü (Fig. 2- 3)

Adada bulunan Siyah glazürlü kapların kili, S.I. Rotroff tarafından Helenistik dönem boyunca Attik seramik kapların üretiminde kullanıldığı ifade edilen ve tanımlaması yapılan kil özellikleri aynı yapıdadır¹². Bu nedenle bulunan az sayıdaki siyah glazürlü kapların çoğunluğu fabrik özellikleri ile Attik üretim içinde değerlendirilmektedir. Sayıca az olmasına karşın kilisenin temelleri altında bulunan seramik grupları içinde Klasik dönemden Geç Helenistik dönem dek devamlılık gösteren tek grup Attik Siyah Glazürlü kaplara ait parçalardır. Aynı zamanda burada bulunan Attik seramik form çeşitliliği diğer gruplara göre daha zengindir. Farklı kap formlarına ait parçalar bulunmuştur.

Nr. 1. Kupa-Skyphos¹³ ya da Kupa-Kantharos¹⁴. Dışa dönük kalınlaştırılmış dudaklı, gövde ve dudaklık arasında yivli. Oldukça parlak ve yoğun glazür kaplı olup tipik Attik kilden üretilmiştir. M.Ö. 4.yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen bu parça aynı

¹¹ Parantez içindeki sayılar ilgili gruba ait olmakla birlikte formu ve tipi kesin belli olmayan ve olasılıkla farklı kaplara ait gövde parçalarının sayısını göstermektedir.

¹² Rotroff, 1982: 14; Rotroff, 1997: 10- 11.

¹³ Sparkes ve Talcott, 1970: nr 621, 280, figür 6.

¹⁴ Sparkes ve Talcott, 1970: nr 648, 282, figür 6.

zamanda adada tespit edilen erken Attik orijinli buluntudur. Benzer Attik Kupa-Skyphos parçaları Karadeniz'de Olbia'da da bulunmuştur¹⁵.

Nr. 2. Klasik Kantharos. Klasik düz dudaklı kantharosa ait kulp ve kenar parçasıdır. Dudaklık kenarı dışa açılmakta ve uçta hafifçe sivrilmiştir. Cidar klasik kantharoslarınkine göre oldukça incedir. Bu form özelliği ile M.Ö. 3.yüzyılın ilk ya da 2.çeyreğine tarihlenmektedir¹⁶.

Nr. 3. Kupa-kase. Hafifçe dışa açılan dikey kenarlı. Dudaklığın üstü yivlidir. Yarım küre formudur. Yatay yivli dudaklık hafifçe dışa döndürülmüştür. Gövde dikey yivler ile kaplı bezemelidir. Kil ve glazür özellikleri Atina/*Attica* orijinini göstermektedir. Ancak Atina Agora katalogunda bu form yoktur. Form özellikleri ile bu parça, M.Ö. 3.yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen *Apullian Gnathia Ware* grubuna ait yarım küre kaselere benzetilmektedir¹⁷.

Nr. 4. Tabak. Yuvarlatılmış kenarlı tabak parçasıdır. Düz gövdede dudaklık altında iki sığ yiv bulunur. Metalik siyah- kırmızımsı kahverengi glazürlüdür. M.Ö. 3.yüzyılın sonuna tarihlenmektedir¹⁸.

Nr. 5. Balık tabağı. Balık tabağına (*fish plate*) ait küçük bir kenar parçasıdır. Genişçe dışa açılan kenar ve dudaklık yumuşak şekilde aşağı sarkıtılmıştır. Parlak siyah glazürlüdür. Dudaklık kenarında kızıl kazıma rezerv alan bulunur. Aşağı sarkıtılan dudaklığın altta gövde ile yaptığı geniş aç ve üstte karinanın yumuşamış olması bu parçanın M.Ö. 3.yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen Attik Balık Tabağı/*Fish Plate* grubundan olduğunu göstermektedir¹⁹.

Nr. 6- 9. Kaseler. Ekinos/*echinus* kaselerine ait parçalardır. Nr. 6- 8 form özellikleri, oldukça parlak ve yoğun glazürleri ile geç Klasik ya da M.Ö. 3. yüzyılın ilk çeyreğinin başlarına tarihlenmektedirler²⁰. Nr. 9 ise hafif köşeli dış yüzey profili ve mat siyah glazürü ile M.Ö. 2.yüzyılın ortası ve sonuna ait Attik kaseler ile benzer özellikleri gösterir²¹.

Nr. 10. Ekinos/*echinus* kase ya da benzeri bir kaseye ait kaide parçasıdır. Kaide kısa ve dışa genişlemektedir. Ayağın yere oturma yüzeyi hafifçe yuvarlatılmıştır. Parlak glazürlü olup içte rulet bezeme vardır. Glazürün büyük bir kısmı kaybolmuştur. M.Ö. 2.yüzyılın ilk yıllarına tarihlenir.

Nr. 11. Kase. Yarımküre kaseye ait kenar parçasıdır. Düz ve hafifçe içe döndürülmüş dudak yapısına sahiptir ve M.Ö. 2.yüzyılın sonuna tarihlenir²².

1.2.Diğer Siyah Glazürlü (Pergamon?) (Fig. 4)

Siyah Glazürlü kap parçaları arasında bir kupa/kase ve bir yarımküre kaseye ait parçalar kil ve glazür özellikleri ile Pergamon üretimi kaplara benzerlik göstermektedir²³.

Nr. 12. Kupa/kase. Bir kupa/kaseye ait kaide parçasıdır. Dışa açılan ve yüksek kaide üzerinde konik olarak yükselen gövde kabın derin bir kupa ya da kase olduğunu göstermektedir. Gövdede iç kısımda paralel ve dikey yiv bulunmaktadır. Parlak,

¹⁵ Handberg ve Petersen, 2010: 208, Da 51- 52, levha 98.

¹⁶ Rotroff, 1997: 243- 45, nr. 15, 28, 32, figür 4- 6.

¹⁷ Kenrick, 1985: 74- 75, B98, figür 13.

¹⁸ Rotroff, 1997: 311, nr. 665, figür 47.

¹⁹ Rotroff, 1997: 316, nr 717, figür 51.

²⁰ Rotroff, 1997: nr 993- 1001, figür 63.

²¹ Rotroff, 1997: nr 1017, 1022- 1023, figür 63.

²² Rotroff, 1997: 164, 344, nr. 1041- 42, figür 64.

²³ Meyer- Schlichtmann, 1988: 14- 15.

kahverengimsi siyah glazürlüdür. Kil ve glazür özellikleri Pergamon kapları ile benzerlik göstermektedir. Form açısından benzer örnekleri 'West Slope Ware' kupa ya da kaselerinde görülmektedir²⁴. Karadeniz'in kuzey kıyılarında benzer kaseler bulunmuştur²⁵. Giresun Adası örneği ile form ve bezeme açılarından en yakın örnek yine Karadeniz'in Kuzey kıyılarındaki Panticapaeum'da Helenistik Sarnıç'ta bulunmuştur²⁶. Form özellikleri ve benzer örnekleri ışığında bu parça M.Ö. 3.- 2.yüzyıla tarihlenmektedir.

Nr. 13. Kupa/kase. Bir kupa/kaseye ait gövde parçalarıdır. Birbiri ile birleşemeyen iki parça olasılıkla aynı kaba aittir. Gövde üzerinde paralel yivler bulunmaktadır. Üzerlerindeki kahverengimsi siyah glazür büyük oranda dökülmüştür. Form özellikleri ile nr.12 ile benzerdir.

Nr. 14. Kase. Yarımküre derin bir kaseye ait kenar parçasıdır. Dudaklığın iç kısmında hafif bir çıkıntı şeklinde kalınlaşma görülmektedir. İçteki bu kalınlaşmanın hemen ardından gövde küresel olarak devam etmektedir. Helenistik dönem repertuarında çok yaygın olamayan bu tip kaselerin dudaklık ve gövde formu açısından benzer örnekleri Pergamon yarımküre kaseleri arasında bulunmaktadır²⁷. Ancak Pergamon kaselerinin kenarları daha diktir. Benzer dudaklık formuna ve küresel gövdeye sahip kaseler Ephesos'da da az miktarda kullanılmıştır²⁸. Form özellikleri ile bu parça M.Ö. 2.-1.yüzyıla tarihlendirilmektedir.

2.GRİ ÜRETİMLİ/GREYWARE

Ada'da sürdürülen kazı çalışmaları sırasında en çok bulunan seramik grubu Gri Üretimli/Greyware meydana getirmektedir. Gri Üretimli/Grayware içinde Ionia Gri Grup, Mikalı Üretim/Micaceous fabric ve Knidos Gri Üretimli/Knidian Greyware olmak üzere üç grup tespit edilmiştir.

2.1. Ionia Gri Grup (fig. 5)

Nr. 15. Skyphos/kase. Skyphos/kaseye ait kenar ve gövde parçasıdır. Dışa döndürülmüş ve kalınlaştırılmış kenarlı ve içi dışa döndürülmüş yuvarlatılmış kalın dudaklıklıdır. Gövde üst kısımda içe döndürülmüş olup, dudaklıktan ayırt edilmiştir. Gövde derin ve koniktir. Kulp dudaklığın hemen altına yerleştirilmiştir. Gri, çok az gümüş mika katkılı, sıkı ve sert kil, mat ancak metalik gri-siyah astar kaplıdır. Bu tip kaseler, Batı Anadolu'da Ionia'da Milet'te yaygın olup, adada bulunan kase parçası 'Güney Ionia karinalı kaseler' grubunda değerlendirilmekte²⁹ ve M.Ö. 6.yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir³⁰.

Bu parça adada tespit edilen en erken arkeolojik buluntudur. Arkaik dönemde ada ile Batı Anadolu arasındaki ilişkiyi göstermesi, aynı zamanda Giresun ve çevresi için edebi metinler dışındaki Grek kolonizasyonu ve deniz ticareti ile ilgili ilk veri olması bakımından önemlidir.

²⁴ Waage, 1933: 280, levha 8.6- 8; Gassner, 1997: 61- 63, nr.169, levha 10; Crowfoot ve Kenyon, 1957: 240- 41, figür 45.17.

²⁵ Bouzek, 1990: 55, figür 14, altta 2.

²⁶ Tolstikov ve Zhuravlev, 2004: levha 94, nr 15.

²⁷ Meyer- Schlichtmann, 1988: 79, 217, form B6, nr.64, levha 9.

²⁸ Mitsopoulos-Leon, 1997: 61, C21; C23; Ladstätter, 2003: 24; 44, K15, levha 2; Lätzer, 2009: 141, 188, Typ. G30, nr.55, levha 4.

²⁹ Furtwängler, 1980: 149- 224; Schlotzhauer, 2001: no 399, levha 67.

³⁰ Furtwängler, 1980: 149- 224, figür 18. III.11, figür 22, IV.6: Schlotzhauer, 2001: no 399, levha 67.

2.2. Mikalı Üretim/*Micaceous fabric* (Asia Minor?) (Figür 5- 6)

Adada bulunan Mikalı Üretim/*Micaceous fabric* kaplara ait parçalar homojen özellikler göstermektedir. Bulunan örneklerin tümü yumuşak, kolay dağılılabilen ve yüzeyde aşınarak kısmen toz haline gelmiş gri-kahverengi kile sahiptir. Kilin diğer ayırt edici özelliği belirgin miktarda gümüş mika ve irili ufaklı kuartz parçacıkları içermesidir. Mat olan astar/glazür griden, zeytin yeşiline ve kahverengiye değişen tonda dalgalı ve alacalıdır. Astar/glazür çoğu kez neredeyse tamamen dökülmüştür.

Fabrik özellikleri birbiri ile büyük ölçüde homojen olan bu grup Güneybatı Anadolu'nun mikalı üretim kapları ile benzerdir. Kil ve astar özellikleri İonia/Ephesos bağlantısını işaret etmektedir³¹. Ada'da ortaya çıkartılan bu kaplara ait parçalar M.Ö. 2.yüzyıl ile erken M.Ö. 1.yüzyıl arasına tarihlenmektedir.

Nr. 16- 17. Balık tabağı/*Fish plate*. İki farklı balık tabağına ait kaide parçasıdır. Nr. 16 dışbükey yüksek kaidelidir. Gövde verev olarak yükselmektedir. Gövde ve kaide form özellikleri ile M.Ö. 2.- 1.yüzyıllara tarihlendirilir³². Nr. 17 oldukça masif ve kalın kaide ile yere dayanma noktasının yuvarlatılmış formudur. Düz ve sığ formudur. Benzer tabaklar³³ M.Ö. 2.- 1.yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Nr. 18. Kase. Yarımküre kaseye ait kenar ve gövde parçasıdır. Dudaklığın üst kısmında iki adet yiv bulunmaktadır. Gövde ve dudaklık dışta birbirinden keskin bir geçişle ayrılmıştır. Kalın dudaklığın ardından gövde küresel formudur. Astar diğer örneklerle göre daha yoğun ve parlaktır. Buna karşın kil özellikler aynıdır.

Helenistik dönemde çok yaygın olmayan bu tip kasenin yivli ve kalınlaştırılmış dudaklık tipi, Roma İmparatorluk Dönemi kaselerinde daha sık görülmektedir. Buna karşın astar özellikleri ile birlikte gövde formu Helenistik döneme ait olduğunu göstermektedir³⁴. Ayrıca Atina'da benzer dudaklık formuna sahip M.Ö. 2.-1 1.yüzyıla tarihlendirilen kaseler³⁵ tespit edilmiştir.

Nr. 19. Kase. Yarımküre kaseye ait kaide parçasıdır. Form ve benzer örnekler³⁶ ile M.Ö. 2.-1. yüzyıla tarihlenmektedir.

Nr. 20- 21. Kase. Yarım küre kaselere ait gövde parçalardır. Her iki parça da iki farklı kaseye ait olup, benzer fabrik ve form özellikleri ile Nr. 19 ile benzerdir.

Nr. 22. Kase. Yarımküre kabartmalı kase/*Megara* kase gövde parçasıdır. Bitkisel bezemeli (lotus yaprağı?) parça kil özellikleri ile İonia kaseleri grubunda değerlendirilmektedir.

2.3. Knidos Gri Üretimli/ *Knidian Greyware* (Figür 7)

Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinin önemli bir seramik üretim merkezi olan Knidos'un ürünleri Karadeniz'de birçok merkezde bulunmuştur. Giresun Adası'ndaki çalışmalar sırasında Knidos üretimi az sayıda parça tespit edilebilmiştir. Son yıllarda Knidos'ta sürdürülen kazı ve araştırmalar kentin seramik üretim kapasitesi, kil ve yapı özellikleri ile form repertuarı hakkında net veriler elde edilmiştir³⁷.

Fabrik, kil sıkı ve sert fırınlanmış açık kırmızı ya da sarımsı kahverengi (7.5 YR 6/6; 10 YR 5/2) tonlardadır. Kil bünyesinde ince siyah ya da kahverengi kum tanecikleri

³¹ Rotroff, 1997: 233.

³² Ladstätter ve Lang-Auinger, 2001: 76, nr.47, levha 51.

³³ Wintermeyer, 2004: 8, 29, 134, Bo17.1- 2, nr.286, figür 219.

³⁴ Anderson-Stojanovic ve Reese, 1993: 283, nr.50, figür 10.

³⁵ Rotroff, 1997: 420, nr. 1739, figür 103.

³⁶ Ladstätter ve Lang-Auinger, 2001: 76, nr.53, levha 51.

³⁷ Kögler, 2010: Figür A- C

ve kireç tanecikleri ve az miktarda mika içerir. Kireç tanecikleri yüzeyde yer yer patlamalara neden olmuştur. Astar bazı kaplarda mat ya da yarı parlaktır. Bazı kaplarda ise astar koyu ve parlaktır. Astar rengi kızıldan kahverengiye ve griden siyaha değişkendir.

Nr. 23- 24. Kase. Yarımküre kabartmalı kase/*Megara* kase gövde parçalarıdır. Nr. 24 aynı kaseye ait olan ancak bileşmeyen iki kenar parçasıdır. Farklı üç kaseye ait üç gövde parçası daha tespit edilmiştir.

Nr. 25. Kase. Rulet bezemeli yarımküre kase kenar parçasıdır. Kase parlak siyah astarlı olup dış yüzeyi rulet bezemelidir. Dudaklık kenarı hafifçe dışa döndürülmüş ve ucu yuvarlatılmıştır. Bu profil, M.Ö. 2.yüzyılın ortaları ile M.Ö. 1.yüzyılın ilk yıllarına tarihlendirilen kaseler ile benzerlik göstermektedir. Knidos'ta Yarımküre kabartmalı kase/*Megara* kaseleri ile birlikte ve olasılıkla bu tipten esinlenerek Knidos'lu seramik atölyeleri tarafından form repertuarına katılmıştır³⁸. Helenistik dönemde sadece Knidos'ta üretilmiş olup ve üretimine M.Ö. 1.yüzyılın 3.çeyreğinde son verilmiştir³⁹.

2.4. Diğer Gri Üretimli (figür 8)

Kilise kazısında bulunan iki adet içe dönük kenarlı kase (Nr. 26- 27), sıkı ve ince açık kahverengi kile sahiptir. Kil bünyesinde az miktarda ince kireç tanecikleri içerir. Her ikisinin astarı açık kahverengi- gridir. Astar çok ince uygulanmıştır.

Üretim yeri belli olmamakla birlikte bölgede farklı merkezler yüzeyde görülen seramik parçaları ile benzer kil ve astar özellikleri göstermektedir⁴⁰. Bu gözlemler doğrultusunda bu grup yerel ya da bölge coğrafyasındaki bir merkez orijinli olabileceği akla gelmektedir.

Nr. 26. Tabak. Sığ bir tabağa ait kaide parçasıdır. Dışa hafifçe açılan kaidenin dayanma yüzeyi hafifçe yuvarlatılmış olup, içte rulet bezeme görülmektedir. Olasılıkla bu parça içedönük kenarlı ya da yuvarlatılmış dudaklıklı bir tabağa aittir. Benzer tabak kaideleri M.Ö. 2.yüzyıla tarihlenmektedir.

Nr. 27- 28. Kase. İçe dönük kenarlı kase kenar parçalarıdır. Nr. 26'nın kısa içe keskin döndürülmüş dudaklığı vardır. Özellikle Olbia'da bulunmuş ve M.Ö. 2.yüzyıla tarihlenen kaseler⁴¹, Giresun adası örneği ile benzer form özelliği göstermektedir. Nr. 27 keskin içe döndürülmüş kenara sahiptir. Benzer kaseler⁴² M.Ö. 2.-1.yüzyıla tarihlenmektedir.

3.COLOUR-COATED

3.1.Rodos/Rhodian Family?

Çalışmalar sırasında bu gruba dahil edilebilecek iki farklı skyphosa ait gövde parçası bulunmuştur. Fabrik; Kırmızımsı-sarı (5YR 7/6) kilin bünyesinde yoğun kireç ve az mika ile ince siyah çakıl zerreleri görülür. Kimi noktalarda kireç yüzeyde patlamalar neden olmuştur. Astar uygulaması içte kızıl ve koyu kızıl-kahverengidir. Ancak daldırma tekniğinde yapılan astar, en az iki kez uygulandığı için yüzeyde farklı katmanlaşma meydana gelmiştir. Uygulamaya bağlı olarak astar bazı noktalarda parlaktır. İnce uygulandığı noktalarda astar kızıl, koyu uygulandığı yerde parlak kızıl-kahverengidir.

³⁸ Doksanaltı, 2003: 29- 30; Kögler, 2010: 125.

³⁹ Kögler, 2010: 125.

⁴⁰ Yazar tarafından "Giresun İli ve İlçeleri ile Giresun Adası Yüzey Araştırması" kapsamında çalışmalar sırasındaki gözlemler.

⁴¹ Karjaka, 2010: nr. G63- 67, 64, levha 207.

⁴² Rotroff, 1997: 343, nr. 1023, levha 63; Ladstätter ve Lang-Auinger, 2001: 75- 76, nr.26, levha 49- 50.

Fabrik özellikleri Rhodos kandilleri ve kaseleri ile benzer özellikler göstermektedir⁴³. Kuzey Karadeniz’de bu grup kaplar ve özellikle bükümlü kulplu kase/skyphos formu belirli bir oranda Helenistik katmalarda tespit edilmiştir⁴⁴. Bu grup ve bükümlü kulplu kase/skyphos formunun Karadeniz’in kuzey merkezleri yanı sıra güney yayılımını göstermesi bakımından Giresun Adası örneği önemlidir.

Nr. 29- 30. Skyphos. Parçaların küçük olması formun belirlenmesini zorlaştırırsa da profilleri bunların skyphos ya da kupa gövde parçaları olduğunu göstermektedir. Benzer kaseler Karadeniz bölgesinde kuzey kıyılarında bulunmuştur⁴⁵. Fabrik ve astar özellikleri Hayes Ware A grubu kaseleri ile benzerlik göstermekte olup, M.Ö. 3. Yüzyılın sonu ve 2. Yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenmektedirler.

4.KIRMIZI ASTARLI/RED SLIP WARE

Red slip Ware kaplara ait parçalar, kilise kazısı sırasında yoğun olarak bulunan gruplardan biridir. Ancak büyük çoğunluğu açıkça form vermeyen kase ve testi gövde parçalarıdır. Ancak kil v yapı özelliklerine göre Local or Pontic (?) Red Slipware ve Eastern Sigillata A olmak üzere iki grup tespit edilebilmiştir.

4.1.Yerel ya da Pontic(?) Kırmızı Astarlı/Local or Pontic(?) Red Slipware (Figür 9)

Benzer kil ve astar özellikleri gösteren bir grup kase ya da tabak ve olpe kaidesi yerel ya da Pontic Red Slipware olarak belirlenmiştir. Genel olarak kil açık kırmızı (2.5YR 6/8- 6/6) ya da kırmızimsı sarı (5 YR 6/6) olup çok az ince ve minik kireç tanecikleri ve minik çakıl tanecikleri içermektedir. Daldırma tekniğinde uygulanan astar genelde ince olup, donuk kırmızı ya da kırmızimsı sarı renklidir. Açık formlara ait kaideler dışında çok sayıda formu belli olmayan açık kaplara ait gövde parçaları da kilise kazısı sırasında bulunmuştur. Bu parçalar M.Ö. 1.- M.S. 1.yüzyıllara tarihlenmektedir.

Nr. 31. Kase. Kase ya da çanak kaidesidir. Dışa genişleyen halka kaide ağır ve masif görünümlü olup sığ bir kase ya da çanağa ait olmalıdır. Açık kırmızı ve mat astar içte her yere eşit oranda uygulanmıştır. Kaide altı ise astarsız bırakılmıştır.

Nr. 32. Kase. Kase ya da çanak kaidesidir. Dışa genişleyen halka kaidenin yere dayanma yüzeyi (resting surface) hafifçe yuvarlatılmıştır. Açık kırmızı ve mat astar içte her yere eşit oranda uygulanmıştır. Kaide altı ise astarsız bırakılmıştır.

Nr. 33. Kase. Kase kaidesidir. Dışa genişleyen halka kaide ağır ve masif görünümlüdür. Ancak arda kalan izlerden anlaşıldığına göre daha ince cidarlı olan gövde (wall), küresel olarak kaide üzerinde yükselmektedir. Büyük ölçüde dökülmüş olan astar kırmızimsı sarı renkli olup donuk ve mattır.

Nr. 34. Olpe ya da testi. Kaide. Dışa genişleyen alçak kaidelidir. Kaidenin altı hafifçe içbükeydir. Konik gövdelidir. İçte çark izleri görülmektedir. Hem iç yüzeyde hem dış yüzeyde ve kaide altında astar uygulanmıştır. Dışta kızıl kahverengi astar iç yüzeyde daldırma tekniğine bağlı olarak daha ince ve lekeli olup açık kırmızıdır. İç yüzeyin astarlanmış olması kabın içeriği ile alakalı olmalıdır.

4.2.Doğu Sigillata A/ Eastern Sigillata A

Adada tespit edilen iki farklı kaseye ait gövde parçası ile ESA grubu temsil edilmektedir. ESA kil ve astar özelliklerine sahip olan bu iki küçük parça gösterdikleri

⁴³ Kenrick, 1975: 164- 65; Schmaltz, 1994: 213- 14; Hayes, 1991: 23- 24; Mlynarczyk, 2002: 122- 23; Domzalski 2007, 176.

⁴⁴ Domzalski 2007, 167- 171, figür 4, 6-7

⁴⁵ Handberg ve Petersen, 2010: Dc 239- 43, 222, levha 112.

form özelliği ile olasılıkla M.Ö. 2.yüzyılın sonu ile M.S. 1. yüzyıllar arasında popüler olan yarım küre küçük kaseye⁴⁶ aittir.

5.SONUÇ

Aretia/Chalkeristis Adasında, adanın merkezinde yer alan Kilisenin temeli altından çıkan ve Klasik – Helenistik döneme tarihlendirilen seramik buluntular, Siyah Glazürlü, Gri Üretimli/*Greyware*, *Colour-Coated Ware* ve Kırmızı Astarlı/*Red Slip Ware* olmak üzere 4 ana grup halinde belirlenmiştir.

Giresun Adası kazı çalışmaları sırasında tespit edilen en erken seramik buluntusu Gri Üretimli/*Greyware*- Ionia Gri Grup içinde değerlendirilen ve M.Ö. 6.yüzyılın ilk yarına tarihlendirilen skyphos (Nr. 15) ile Attik Siyah Glazürlü, Kupa- Skyphos ya da Kupa- Kantharos'a (Nr. 1) ait parçadır.

Aynı zamanda adada M.Ö. 4.yüzyıldan M.Ö 2.yüzyıla dek Attik seramik süreklilik göstermektedir. Bu veriler özellikle Karadeniz'in kuzey kıyılarındaki merkezler ile Karadeniz'in Anadolu kıyıları arasındaki paralelliği göstermesi bakımından önemlidir. Diğer önemli bir sonuç da ada ile Atina arasındaki sıkı bağlantının seramik verileri ile tespit edilmesidir. Ancak devam eden süreçte M.Ö. 2.yüzyıldan itibaren özellikle Batı Anadolu kökenli seramik kapların da Attik ürünlerin yanında adada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hatta M.Ö. 2.yüzyıldan itibaren Attik Siyah Glazürlü kapların yerini özellikle Batı Anadolu orijinli Gri Üretimli/*Greyware* ile Yerel ya da Pontik Kırmızı Astarlı *Local or Pontic (?) Red Slipware* kaplarına bıraktığı ifade edilebilir. Ancak devam eden kazı çalışmaları bu konu ile ilgili net sonuçlar elde etmemiz sağlayacaktır.

⁴⁶ Crowfoot ve Kenyon 1957: 311, 332, figür 80.

KAYNAKÇA

- Anderson-Stojanovic, V. R. ve Reese, D.S. (1993). "A Well in the Rachi Settlement at Isthmia", *Hesperia*, 62.3, 257- 302.
- Bouzek, J. (1990). **Studies of Grek Pottery in the Black Sea Area**, Prag.
- Bryer, A. ve Winfield, D. (1985). **The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos**, Washington.
- Crowfoot, J.W. ve Kenyon K.M. (1957). The Object from Samaria. **Samaria. Sebaste 3**, Londra.
- Doksanaltı, E. M. (2003). "Knidos-Kap Krio Helenistik Sarnıç Buluntuları", **Les Ceramiques en Anatolia aux Epoques Hellenistique et Romaine**, Actes de la Table Ronde d'Istanbul 23-24 Mai 1996, (Ed. C. Abadie-Reynal), İstanbul/ De Boccard.
- Doksanaltı, E. M. ve Mimirolu, İ.M. (2011). "Giresun/Aretias- Khalkeritis Island" **ANODOS 10/2010**, 85- 102.
- Doksanaltı et al. 2011a
- Doksanaltı, E. M. ve Aslan, E. ve Mimirolu, İ.M. (2011a). "Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzeý Araştırmaları: 2009", **Araştırma Sonuçları Toplantısı 28.2**, 143-162.
- Doksanaltı, E. M. ve Mimirolu İ.M. ve Güleç, H. (2011b). "Giresun (Aretias- Khalkeritis) Adası Kazısı Ön Rapor: 2011", **Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ 5**, Ankara, 163-184.
- Doksanaltı, E.M. ve Aslan, E. (2012). "Karadeniz'de Antik Bir Ada Yerleşimi: Aretias-Khalkeritis Adası", **Stratonikeia'dan Lagina'ya. Ahmet Adil Tirpan Armağani**, (Ed. B.Söğüt), İstanbul, 219- 239
- Domzalski, K. (2007). "Changes in Late Classical and Hellenistic Fine Pottery **Production in the Eastern Mediterranean as Reflected by Imports in the Pontic Area**", **The Black Sea in Antiquity Regional and International Economic Exchanges**, (Ed.: V. Gabrielsen, J. Lund), Black Sea Studies 6, Aarhus, 161- 182.
- G.R. Edwards, G. R. (1975). **Corinthian Hellenistic Pottery. Corinth VI.ii**, Princeton.
- A. Furtwängler, A. (1980) "Heraion von Samos: Grabungen im Südtemenos 1977, I. Schicht-und Baubefund, Keramik", **Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung AM 95**, 149-224.
- Gassner, V. (1997). **Das Südtor der Tetragnonos- Agora. Keramik und Kleinfunde**, **Forschungen in Ephesos XII.1.1**, Viyana.
- Handberg, S. ve Petersen, J.H. (2010). "Glossed Pottery", **Lower City of Olbia (Sector NGS) in the 6th Century BC to the 4th Century AD, Vol 1-2**, Black Sea Studies 13, (Ed.: N.A. Lejpuskaja/ P.G. Bilde), Aarhus, 187- 260.
- Hayes, J.W. (1991). **The Hellenistic and Roman Pottery. Paphos III**, Nicosia.
- Karjaka, A.V. (2010). "Greyware Pottery", **Lower City of Olbia (Sector NGS) in the 6th Century BC to the 4th Century AD, Vol 1-2**, Black Sea Studies 13, (Ed.: N.A. Lejpuskaja/ P.G. Bilde), Aarhus. 289- 304.
- P.M. Kenrick, P.M. (1985). **The Fine Pottery; Part 1, Excavations at Sidi- Khrebish Benghazi (Berenice), III.1**, Tripoli.
- Kögler, P. (2010). **Feinkerik aus Knidos, vom mittleren Hellenismus bis in die mitlere Kaiserzeit (ca.200 v. Chr. Bis 150n.Chr.)**, (Wiesbaden 2010)

- Ladstätter, S. (2003). "Die hellenistischen Brunnen", **Hanghaus I in Ephesos. Funde und Ausstattung, Forschungen in Ephesos 8.4**, (Ed: C. Lang- Auinger), Viyana, 22- 69.
- Ladstätter, S. ve C. Lang- Auinger, C. (2001). "Zur Datierung und kunthistorischen Einordnung einer Apollon Kitharodos-Statuette", **Studien zur hellenistischen Keramik in Ephesos. Ergänzungshefte zu den JÖAI Heft 2**, (Ed: F. Krinzinger), Viyana, 71- 81.
- Lätzer, A. (2009). "Studien zu dem späthellenistisch-frühhellenistischen Fundkomplex aus dem Hanghaus 2 in Ephesos", **Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes in Wien, Band 78**, 123- 220.
- Meyer- Schlichtmann, C. (1988). **Die pergamenische Sigillata aus der Stadtgrabung von Pergamon. Die Pergamenische Forschungen 6**, Berlin.
- Mitsopoulos- Leon, V. (1991). **Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos. Kleinfunde 1. Teil Keramik hellenistischer und römischer Zeit, Forschungen in Ephesos IX. ii/ii**, Viyana.
- Mlynarczyk, J. (2002). "Hellenistic Fine Ware at Tell Keisan", **Céramiques hellénistiques et romaines. Production et diffusion en Méditerranée orientale**, (Ed: F Blondé ve P. Balet ve J.- F. Salles), Paris, 117- 132.
- M. Pfrommer M. (1985). "Milet 1983- 1984: 2.a. Klassische und hellenistische Keramik aus dem Heroon III", **Istanbul Mitteilungen 35**, 39- 76.
- Rotroff, S.I. (1982). **Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Mouldmade Bolws. Athenian Agora XXII**, Princeton 1982.
- Rotroff, S.I. (1997). **Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade table Ware and Related Material. Athenian Agora XXIX**, Princeton.
- Schlotzhauer, U. (2001). *Die südionischen Knickrandschalen. Eine chronologische Untersuchung zu den sog. Ionischen Schalen in Mile.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ruhr-Universität Bochum/ Bochum Ruhr Üniversitesi.
- Schmaltz, B. (1994). "Kaunos 1988- 1991", **Archäologischer Anzeiger 1994, Heft 2**,
- Sparkes, B.A. ve Talcott, L. (1970). **Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. The Athenian Agora XII**, Princeton.
- Tolstikov T. ve Zhuravlev, D. (2004). "Hellenistic Pottery from Two Cistern on Acropolis of Panticapaeum", **ΣΤ' Συλλογή, (2004)**, 269- 276.
- Wintermeyer, U. (2004). **Die hellenistische und frühkaiserzeitliche Gebrauchskeramik, Didyma**, Mainz a.R.
- Waage, F.O. (1933). "The Roman and Byzantine Pottery", **Hesperia 2. 2**, 279- 328.

ANTİK KAYNAKLAR

- Panaretos, Choronika: Michael Panaretos, **Choronika**. (Türkçe Çeviri: A. Hahanov, Panaret'in Trabzon Tarihi, Trabzon İmparatorları Kudretli Kommenlerin her biri nasıl, nerede ve ne kadar Hükümdarlık etmiştir), (Trabzon 2004).
- Plinius, Naturalis Historia: G. Plinius Secundus, **Naturalis Historia**. (İngilizce Çeviri: H. R. Rackham, W.H.S. Jones, D.E. Eichholz, Pliny Natural History, with an English Translation, (The Loeb Classical Library), (Mass.- London 1938).

Fig.1

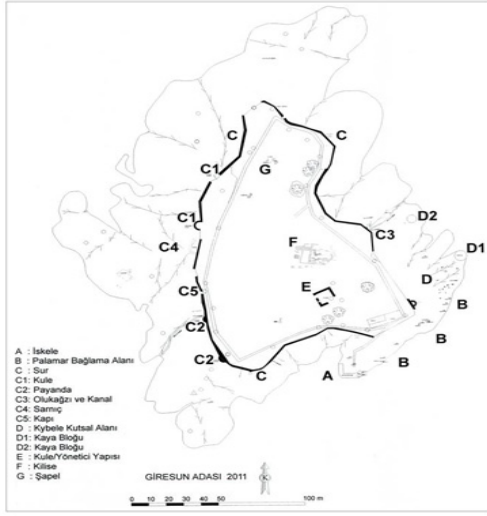

Fig.2

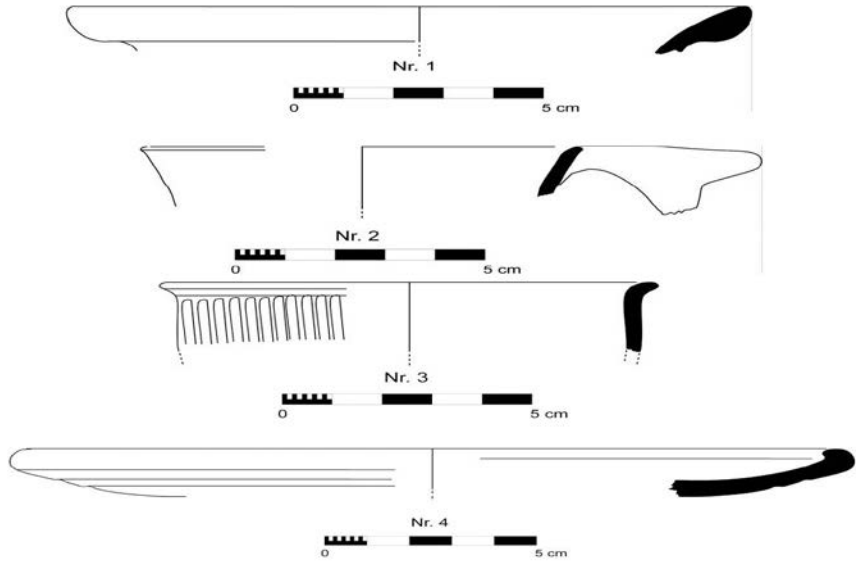

Fig.3

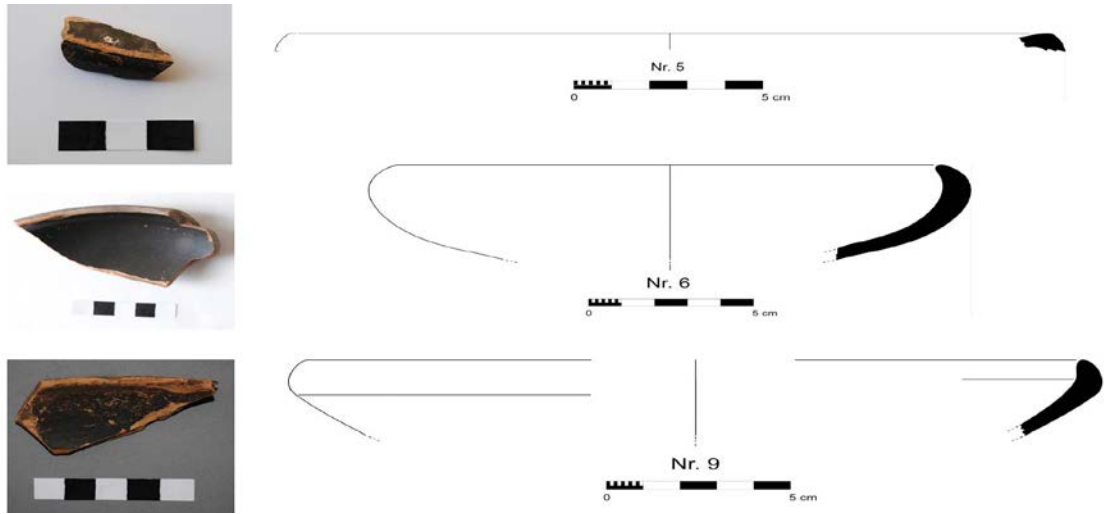

Fig.4

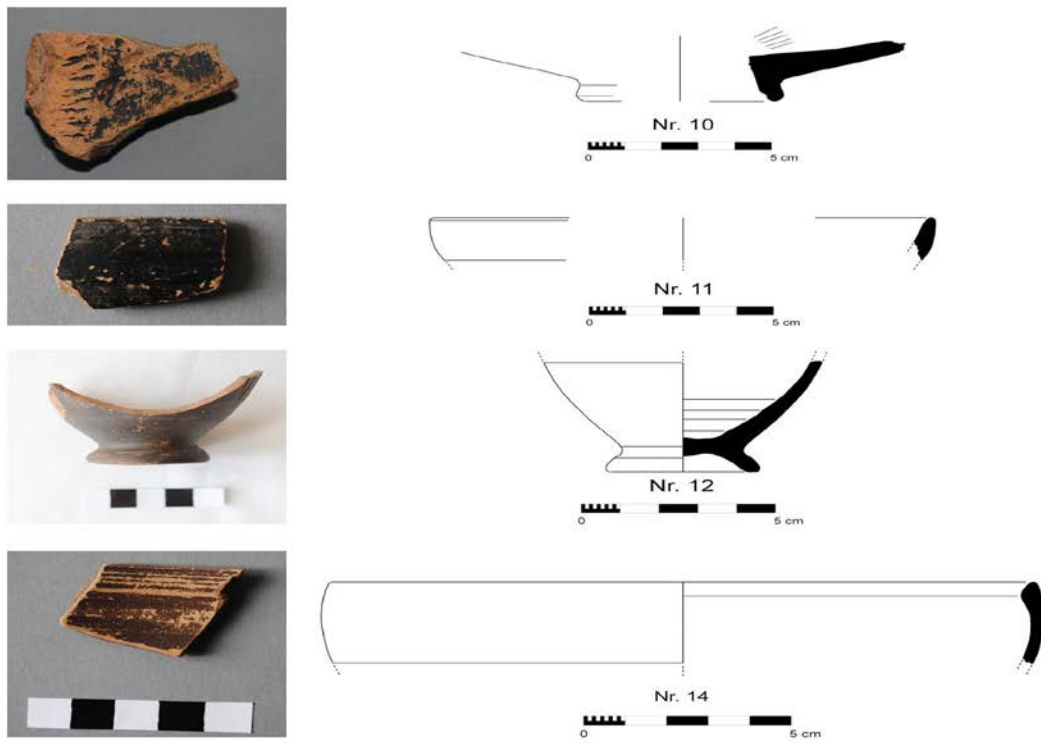

Fig.5

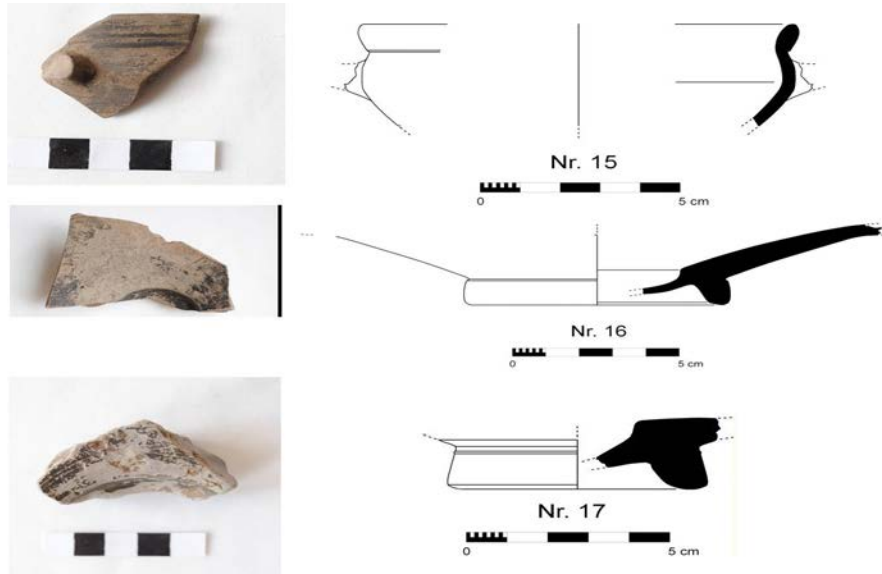

Fig.6

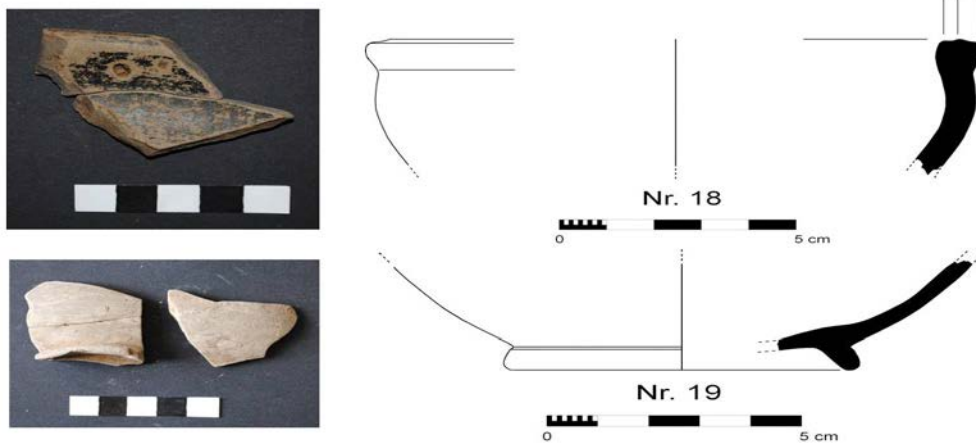

Fig.7

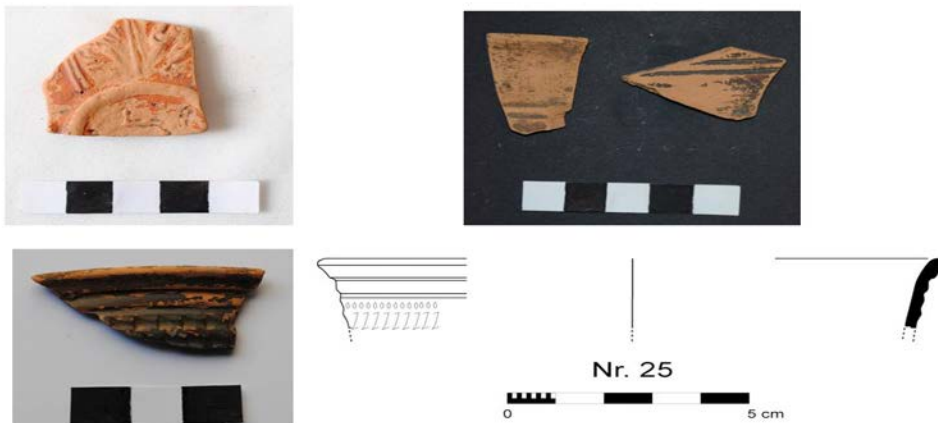

Fig.8

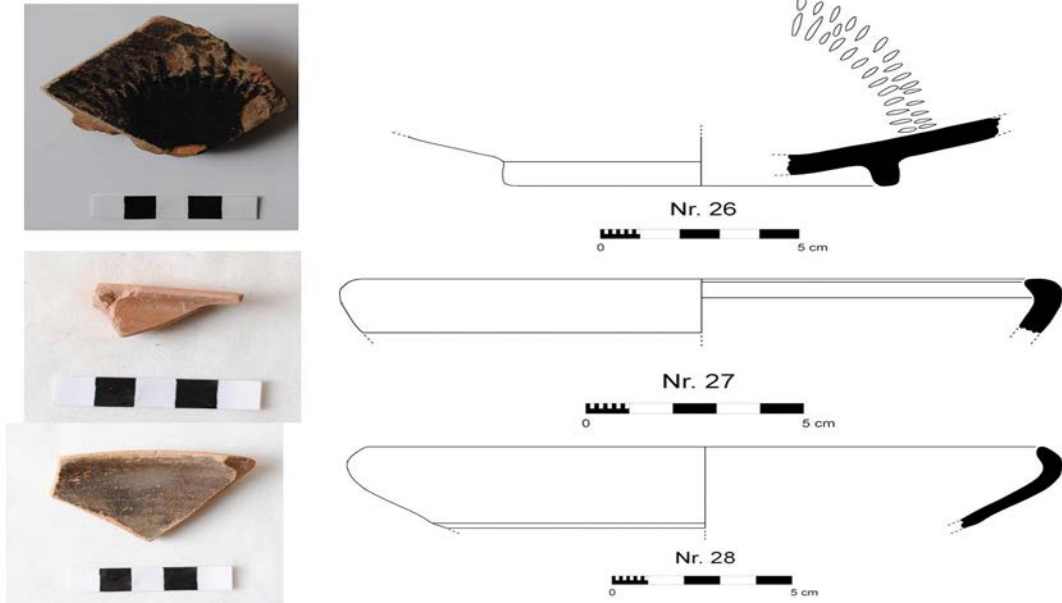

Fig.9

